

UNELE ASPECTE CU PRIVIRE LA TRĂSĂTURILE/SEMNELE INFRACȚORULUI ÎN CRIMINOLOGIE ȘI DREPTUL PENAL

Anatolie FAIGHER, dr., lect. univ.,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți

Abstract: *The definition and outlining of the offender is important because, on the one hand, it is necessary to know which people are talking about, and on the other hand, the notion of offender in criminology must be clearly delineated by the notion of offender in criminal law. Taking into consideration that sometimes in the specialty literature it is mentioned that between the notion of offender and the notion of perpetrator can not be a sign of equality, in this scientific article the author has tried to prove the differences and similarities between the notions of "the subject of the offense" and the "personality of the offender".*

Keywords: *offender, subject of crime, personality of perpetrator, perpetrator.*

Într-o accepțiune mai simplă, infractorul ar fi cel ce a comis infracțiunea. Însă apare întrebare: cine poate comite o infracțiune și ce trăsături îi sunt caracteristice?

În literatura de specialitate se menționează că au fost întâlnite cazuri de pedepsire a animalelor, a obiectelor neînsuflețite pentru comiterea diverselor infracțiuni. De exemplu, în 1553, în Rusia un clopot bisericesc a fost condamnat pentru infracțiune contra statului: „chemarea” oamenilor la răscoală și pedepsit prin biciuire și exilat în Siberia [21, p. 180].

O primă problemă în cercetarea și cunoașterea infractorului este aceea a conceptului de infractor în sens criminologic. Definirea și conturarea lui este necesară deoarece, pe de o parte, trebuie să se știe despre care persoane este vorba, iar pe de altă parte, trebuie să se delimiteze în mod clar noțiunea de infractor în criminologie de noțiunea de infractor în dreptul penal.

În cazul dreptului penal, pe primul plan este situată fapta infracțională, infracțiunea, care are un contur și o explicație foarte completă. Însă infractorul, personalitatea acestuia, este puțin studiată. Chiar atunci când se face mențiune despre vinovăție, tot nu se face mențiune despre om, decât indirect. Prin aceasta omul, care a comis infracțiunea, este trecut în umbră, el fiind subînțeles și constituind doar un punct de reper și un subiect menit a suporta și a executa pedeapsa.

Prin infractor, din punctul de vedere a dreptului penal, înțelegem subiectul infracțiunii: (activ).

Subiectului infracțiunii îi este destinat art. 21 CP RM. Putem observa, cu toate că autorii Codului Penal al Republicii Moldova actual au intitulat articolul: „Subiectul infracțiunii”, că ei totuși nu au dat o definiție a subiectului infracțiunii, dar au făcut o simplă enumerare a persoanelor care pot fi subiecte ale infracțiunii.

În sfera dreptului penal, noțiunea de infractor îmbracă denumirea de persoană, care în vizorul actualei legislații penale poate fi fizică și juridică.

În doctrina penală se folosește atât noțiunea de infractor, cât și de făptuitor pentru a desemna o persoană care a săvârșit fapta prevăzută de legea penală. Însă, cum menționează Gh. Diaconu, între cele două noțiuni nu se poate pune semn de egalitate, deoarece cea de făptuitor este mai întinsă, întrucât desemnează persoana care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, noțiune care nu este sinonimă cu cea de infracțiune [8, p. 133], aceasta din urmă trebuind să realizeze cele trăsături esențiale prevăzute de art. 14 CP RM (pericolul social, prevedere în legea penală și vinovăția). Lipsa uneia din trăsăturile esențiale face ca fapta să nu constituie infracțiune, iar persoana care a săvârșit-o să nu fie infractor, ci doar făptuitor.

Putem observa că în actualul CP RM subiectul infracțiunii apare și sub denumirea de infractor (alin. 2 art. 1 CP RM), și sub denumirea de făptuitor (art. 19, alin. 1 art. 26, art. 27 CP RM etc.).

În literatura de specialitate, în legătură cu înțelesul noțiunii „subiectul infracțiunii”, au fost exprimate puncte de vedere variate: „persoana fizică sau juridică ce săvârșește o faptă care constituie infracțiune” [13, p. 218]; „persoana care a comis o faptă ce constituie infracțiune” [9, p. 144; 1, p. 41]; „persoana care săvârșește nemijlocit latura obiectivă a infracțiunii” [3, p. 135].

Prin subiect al infracțiunii autorii autohtoni înțeleg persoana care a comis o faptă prevăzută de legea penală și care, în baza faptului că posedă toate semnele prevăzute de lege pentru această categorie de subiect, este posibilă de răspundere penală [12, p. 207].

Savanții ruși prin subiectul infracțiunii înțeleg: „persoana care a săvârșit o infracțiune și care posedă toate calitățile cerute de lege, astfel încât să poată suporta răspunderea penală” [22, p. 74]; „persoana care este posibilă de răspundere penală pentru fapta prevăzută de legea penală, săvârșită de ea cu intenție sau din imprudență” [23, p. 75].

Pentru ca o persoană fizică să aibă calitatea de subiect activ al unei infracțiuni trebuie să îndeplinească anumite condiții, unele generale, iar altele speciale.

Persoana fizică devine subiect al infracțiunii, numai dacă întrunește cumulativ următoarele condiții generale:

- a) vârsta anumită prevăzută de lege;
- b) responsabilitatea – starea psihologică a persoanei care are capacitatea de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei, precum și capacitatea de a-și manifesta voința și a-și dirija acțiunile;
- c) libertatea de voință și acțiune.

Din cele menționate reiese că nu poate fi considerat subiect al infracțiunii persoana care nu posedă calitățile cerute de art. 21 CP RM pentru infracțiunea săvârșită de acea persoană.

Deci, subiecți ai infracțiunii sunt persoanele implicate în săvârșirea unei infracțiuni, fie prin însăși săvârșirea infracțiunii, fie prin suportarea consecințelor, a răului cauzat prin săvârșirea acesteia. După poziția pe care o au în raport cu infracțiunea și, deci, după poziția pe care o ocupă în cadrul raportului juridic penal de conflict, se face distincție între subiecții activi, sau infractori, pe de o parte, și subiecții pasivi, sau persoane vătămate prin infracțiune, pe de altă parte [5, p. 149].

De regulă, subiect al infracțiunii poate fi orice persoană fizică, care întrunește, cumulativ, cele trei condiții menționate: vârsta, responsabilitatea și libertatea de voință și acțiune [17, p. 78].

Dreptul penal, cum am menționat, operează cu noțiunea de subiect al infracțiunii. Acest subiect în momentul efectuării urmăririi și cercetării penale se numește învinuit (până la înaintarea învinuirii, bănuț).

Bănuț este persoana fizică față de care există anumite probe că a săvârșit o infracțiune până la punerea ei sub învinuire. Calitatea de bănuț încetează din momentul eliberării reținutului, revocării măsurii preventive aplicate în privința lui ori, după caz, anulării ordonanței de recunoaștere în calitate de bănuț și scoaterii lui de sub urmărire, sau din momentul emiterii de către organul de urmărire penală a ordonanței de punere sub învinuire.

Învinuitul este persoana fizică față de care s-a emis, în conformitate cu prevederile Codului de Procedură Penală al Republicii Moldova, o ordonanță de punere sub învinuire.

În momentul în care acțiunea se pune în mișcare în justiție și subiectul devine parte în procesul penal, se numește inculpat. În sfârșit, persoana fizică împotriva căreia a fost pronunțată o hotărâre judecătorească de condamnare se numește condamnat, dacă sentința este, parțial sau integral, de condamnare [10, p. 180].

Toate denumirile arătate, deși se referă la una și aceeași persoană, nu au același conținut, având în vedere ipostaze și faze diferite, succesive pe care persoana care a comis in-

fracțiunea le parcurge. Fiecare din aceste noțiuni au în vedere persoana celui care a comis infracțiunea, care a fost diferit justiției ca purtător al anumitor trăsături, drepturi și obligații.

Dar aceste noțiuni nu sunt totdeauna identice cu noțiunea de infractor, întrucât nu întotdeauna învinuitul este infractor sau infractorul este învinuit.

Cercetătorul Ig. Ciobanu, menționează că termenele de subiect al infracțiunii și făptuitor sau persoana care a comis infracțiunea se suprapun [7, p. 216-217]. Luând în vedere că unii autori, așa cum am menționat deja, consideră că între noțiunea de infractor și noțiunea de făptuitor nu se poate pune semn de egalitate, apare întrebarea: noțiunile „subiectul infracțiunii” și „personalitatea infractorului” sunt sinonime sau nu?

Criminologia abordează personalitatea umană din perspectiva implicării acesteia în problematica cauzalității și profilaxiei manifestărilor infracționale, căutând să dea răspuns la întrebări atât de dificile cum ar fi: cine este infractorul? Când și cum apare, cum adoptă individul modelul comportamentului criminal? Conceptul de personalitate a infractorului a suferit în evoluția criminologiei, interpretări diferite, aproape fiecare autor are propria sa definiție. Iată de ce în cadrul tuturor curentelor, teoriilor și școlilor criminologice, personalitatea infractorului a fost și este definită în mod diferit. Cu toate acestea, s-au formulat câteva orientări criminologice mai largi cu privire la conceptul personalității infractorului: orientarea biologică; orientarea psihologică; orientarea sociologică.

Așadar, unii autori concep personalitatea infractorului ca pe o totalitate de trăsături și însușiri ale omului, care, în anumite situații sau în afara lor, generează săvârșirea infracțiunilor [19, p. 204].

În această definiție, atenția este concentrată asupra particularităților personale caracteristice infractorului, care determină formarea motivelor criminale și care generează opțiunea pentru modul infracțional de atingere a scopurilor scontate.

Alți autori definesc personalitatea infractorului drept personalitate ce a comis infracțiunea grație unor însușiri psihologice ce-i sunt caracteristice, a viziunilor antisociale, atitudinii negative față de valorile morale și alegerea căii social-periculoase pentru satisfacerea necesităților sale [20, p. 126].

Personalitatea infractorului poate fi reprezentată prin totalitatea trăsăturilor și însușirilor negative, care, în anumite situații de conflict sau în afara lor, se reflectă în diverse comportamente infracționale [6, p. 39].

Personalitatea infractorului reprezintă personalitatea unui om care a săvârșit o acțiune social - periculoasă, interzisă de lege sub amenințarea cu răspunderea penală; sau se subînțelege totalitatea însușirilor social-semnificative care, în asociere cu condițiile și împrejurările exterioare, exercită influență asupra conduitei sale infracționale [2, p. 600].

Autorul Ig. Ciobanu, prin personalitate a infractorului înțelege ansamblul trăsăturilor individuale biopsiho-socio-culturale, precum și totalitatea calităților sociale ale omului, care în corelație cu alte condiții impersonale, determină comiterea unei fapte, prevăzută de legea penală [7, p. 219].

Cercetătorul V. Bujor remarcă faptul că personalitatea criminalului constă din ansamblul trăsăturilor, particularităților bio-psiho-sociale cu un înalt grad de stabilitate ce caracterizează persoana care a săvârșit o infracțiune” [4, p. 28].

Autorul V. Ursa, prin noțiunea de „personalitate a infractorului”, înțelege ansamblul trăsăturilor bio-psiho-sociale ale individului uman, care, la un moment dat, este marcat de „stigmatul” social-juridic al săvârșirii unei (sau unor) fapte cu caracter infracțional [18, p. 151].

Cercetătorul N. Giurgiu menționează: personalitatea infractorului este o sinteză a tuturor trăsăturilor bio-psiho-sociale, cu un înalt grad de stabilitate și care atribuie o identitate de sine înconfundabilă individului criminal, prin atitudinea de antisociabilitate [11, p. 88].

Sintetizând cele expuse, putem observa că personalitatea infractorului este un concept criminologic complex care înglobează noțiunea psihologică de personalitate și noțiunea juridico-penală de infractor. Astfel, în criminologie, „personalitatea infractorului” este o noțiune mai cuprinzătoare decât cea juridico-penală, cuprinzând ansamblul trăsăturilor, însușirilor, calităților persoanei, care a comis o infracțiune, exprimând totodată interrelația dintre individualitatea persoanei și esența socială a acesteia.

Din punct de vedere criminologic, infractorul, ca ființă socială, este privit mult mai complex, analizându-se condiționările bio-psiho-sociale, care îl determină să comită fapte sancționate de legea penală [16, p. 18].

Personalitatea infractorului se reduce în dreptul penal la noțiunea subiectului infracțiunii, care se caracterizează prin semen cum ar fi: vârsta și responsabilitatea. După hotărârile dreptului penal rămân particularitățile morale, sociale și psihologice ale infractorului. Anume aceste caracteristici și sunt cercetate de criminologie [15, p. 9].

Noțiunea „personalitatea infractorului” și „subiectul infracțiunii” nu sunt sinonime:

- prima este mult mai largă, include și anumite semne ale individului care nu fac parte din componența de infracțiune;
- noțiunea de infractor în criminologie îmbracă denumirea numai de persoană fizică, pe când noțiunea de infractor în dreptul penal, în vizorul actualei legislații penale, poate fi fizică și juridică;
- persoana fizică devine subiect activ al infracțiunii, numai dacă întrunește cumulativ condiții generale cerute de CP RM: responsabilitate, vârsta (16 ani, în unele cazuri 14 ani); pe când în criminologie în cazul personalității infractorului nu este obligatorie respectarea condițiilor menționate.

Conform informației Ministerului Afacerilor Interne în anul 2016, pe teritoriul Republicii Moldova au fost înregistrate 41,9 mii infracțiuni, înregistrând o creștere de 5,4% față de anul 2015, iar comparativ cu anul 2012 nivelul infracționalității a crescut cu 14,5%. Rata infracționalității constituie 118 infracțiuni la 10 mii locuitori comparativ cu 103 infracțiuni în anul 2012.

În anul 2016 au fost relevate 17,6 mii persoane care au comis infracțiuni, în creștere cu 2,4% comparativ cu anul 2015. Rata persoanelor care au comis infracțiuni a înregistrat o valoare medie de 495 infractori la 100 mii populație, față de 483 infractori în anul 2015. La 10 mii copii în vârstă de până la 18 ani revin în medie 19 infractori.

Pe parcursul anului 2016, de către minori sau cu participarea acestora au fost comise 2,2% din total infracțiuni înregistrate. Comparativ cu anul 2015 se remarcă o reducere cu 5,7% a infracțiunilor săvârșite de minori.

Cel mai înalt nivel al infracționalității este înregistrat în rândul bărbaților, femeile constituind o cotă mai mică în numărul persoanelor care au comis infracțiuni (7,5%). Femeile sunt implicate în comiterea infracțiunilor grave în proporție de 20,2% din totalul femeilor comparativ cu 15,9% din bărbați. La 100 mii femei revin în medie 71 femei care au comis infracțiuni, iar în cazul bărbaților acest indicator constituie 951 persoane. Bărbații sunt implicați mai mult în săvârșirea infracțiunilor în domeniul transporturilor, huliganism și violență în familie, iar femeile în săvârșirea furturilor, infracțiunilor legate de droguri și escrocherii.

Cel mai frecvent comit infracțiuni femeile în vârstă de 30 și mai mulți ani (55,0%) și cele în vârstă de 18-24 ani (20,1%), iar în cazul bărbaților acest indicator constituie 45,1% și 24,9%. Circa 9,6 la sută din bărbați și 2,4 la sută din femei în vârstă de 30 ani și peste au fost în stare de ebrietate în momentul săvârșirii infracțiunii [14].

Concluzionând cele analizate supra, putem menționa că infractorul, privit prin prisma abordărilor criminologice, de cele mai dese ori, este persoana fizică, responsabilă, de sex masculin, care a atins vârsta majoratului la momentul comiterii infracțiunii.

Bibliografie:

1. Alecu, Gh. Instituții de drept penal. Partea Generală și Partea Specială. Constanța: Ovidius University Press, 2010.
2. Bîrgău, M. Criminologie (Curs universitar). Ed. a 2-a rev. și compl. Chișinău: „Print-Caro” SRL, 2010.
3. Botnaru, S., Șavga, A., Grosu, V., Grama, M. Drept penal. Partea Generală. Chișinău: Cartier, 2005.
4. Bujor, V. și al. Elemente de criminologie. Chișinău: Ed. Știința, 1997.
5. Bulai, C. Drept penal român. Partea Generală. Vol. I. București, 1992.
6. Carp, S. Criminalitatea penitenciară. Chișinău, 2008.
7. Ciobanu, Ig. Criminologie. Chișinău, 2011.
8. Diaconu, Gh. Drept penal. Partea generală. Vol. I. București: LUMINA LEX, 2013.
9. Dobrinioiu, V., Pascu, I., Molnar, I. et al. Drept penal. Partea Generală. București: Europa Nova, 1999.
10. Dolea, Ig. Codul de procedură penală al Republicii Moldova: (comentariu aplicativ). Chișinău: Cartea Juridică, 2016.
11. Giurgiu, N. Elemente de criminologie. Iași: Ed. Fundației Chemarea, 1992.
12. Grama, M., Botnaru, S., Șavga, A., Grosu, V. Drept penal. Partea Generală. Vol. I. Chișinău: Tipogr. Centrală, 2012.
13. Hotca, M.A. Codul penal. Comentarii și explicații. București: C.H. Beck, 2007.
14. <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5550>
15. Larii, Iu. Criminologie, Vol. I, Chișinău, 2004.
16. Paraschiv, G., Paraschiv, D.-Ș., Paraschiv, E. Criminologie: evoluția cercetărilor privind cauzalitatea și prevenirea infracțiunilor. București, 2014.
17. Ungureanu, A. Drept penal român, Partea Generală. București: Lumina Lex, 1995
18. Ursa, V. Criminologie. Curs. Cluj-Napoca, 1994.
19. Криминология XX век. Под ред. Буракова В. Н. и Сальникова В. П.. СПб.: Юридический Центр Пресс, 2000.
20. Криминология, Под ред. Кудрявцева В. Н. и Эминова В. Е.. М.: Юрист, 1999.
21. Наумов, А. Уголовное право. Общая часть. М.: БЕК, 1997.
22. Уголовное право России. Практический курс / Под ред. А.И. Бастрыкина. М., 2007.
23. Уголовное право. Часть Общая. Часть Особенная /Под ред. Л.Д. Гаухмана, Л.М. Колодкина, С.В. Максимова. М.: Юриспруденция, 1999.

ASIGURAREA UNUI PROCES CIVIL ECHITABIL PRIN PRISMA JURISPRUDENȚEI CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI

Dumitru DUMITRAȘCU, *drd., asist. univ.,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți*

Abstract: *Several instruments of international law lay the “fair trial” principle as a fundamental in the civil procedure. The right to a fair trial is declared as a Human Right in many international Declarations. One of the most important of those Declarations in the European area is the European Convention on Human Rights, which establishes that everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law.*

Keywords: *civil procedure, right to fair trial, equality of arms, the contradictory principle, right to defence, plaintiff, civil defendant.*

În cadrul raporturilor juridice civile subiecților le revin anumite drepturi și obligații, pe care aceștia trebuie să le respecte. În conformitate cu art. 9 alin. (1) din Codul civil [9], „persoanele fizice și juridice participante la raporturile juridice civile trebuie să își exercite